

MİSTİK ve METAFİZİK BAĞLAMDA BİR YOLCULUK ÜÇLEMESİ: “HÜSN Ü AŞK - HACININ YOLU - SİMYACI”

*Nazire ERBAY**

*Eren ÖZBEK***

ÖZET

Yolculuk, zaman ve mekân içinde her ne kadar sıradan bir yer değiştirmeye anlamı taşısa da, mistik anlamda, insanın mevcut varlığını bir tarafa bırakıp metafizik bir tecrübe yaşamasıdır. İnsanı yani yolcuyu olgunlaştıracak, onu değiştirip/dönüştürecek olan seyahat oldukça zorlu, tehlikeli ve sıkıntı vericidir. Bu çalışmada Şeyh Galib'in 'Hüsn ü Aşk', John Bunyan'ın 'Hacının Yolu' ve Paulo Coelho'nun 'Simyacı' adlı eserlerin temelini teşkil eden kahramanları ezoterik yolculuğa çıkararak etmenler ve bu yolculuk esnasında üç eserde de kullanılan ortak/farklı semboller, eserdeki yardımcı kahramanlar, yolculuk esnasında kişiye engel olanlar ve nihayet kahramanların yolculukları sonunda vardıkları hedefler ve bunların anlamları üzerine karşılaştırmalı bir çalışma yapılmıştır. Üç eserdeki rüya metaforu üzerinden verilen yolculuk sürecinde, hayatın anlamını çözmek için insanın önüne çıkan sembolik mesajları görüp yorumladıktan sonra olgunlaşması ve dönüşüm süreci anlatılmaktadır. Dönüşüm farkındalığı, insana başka birisi tarafından kazandırılmaz, kişi tarafından elde edilir. Eğitim süreci olarak görülebilecek çileli yolculuk, eserlerde kahramanların yaşadığı çok sayıda olay ve durum, her eserin kendine özgü değişik anlamlardaki sembol ve simgeleriyle aktarılmıştır. Kahramanların önlerine çıkan simgeleri okuması, engelleri aşması, kendi gerçekliklerinin farkına varması önemlidir. Üç kültürün üç farklı eserlerinde, Hacının Yolu, Simyacı, Hüsn ü Aşk, kahramanlar, benzer sembolik engelleri aşarak dönüşümü yaşar ve sonsuz mutluluğu yakalarlar.

Anahtar Kelimeler: yolculuk, değişim, engel, yardımcı, sembol

A JOURNEY TRILOGY IN THE CONTEXT OF MYSTIC AND METAPHYSIC “HÜSN Ü AŞK - THE PILGRIM’S PROGRESS - THE ALCHEMIST”

ABSTRACT

Journey is a mystical action in which a person goes through a metaphysical experience regardless of his physical existence even though it has just a meaning of a usual moving in time and place. The journey that brings the individual to maturity and transforms/changes

* Yrd. Doç. Dr. Bayburt Üniversitesi, erbayn@hotmail.com

** erenozbek@gmail.com

him is quite dangerous and challenging one. In this study, a comparative analysis has been carried out on the factors that make the characters who constitute the central idea in the works called ‘Hüsn ü Aşk’ by Şeyh Galip, ‘The Pilgrim’s Progress’ by John Bunyan and ‘The Alchemist’ by Paulo Coelho set out an esoteric journey and mutual/different symbols that are used in these three works during that journey, characters in the role of helper, obstacles encountered during the journey and the goals that the characters eventually achieve at the end of their journeys and meanings of these goals. During the journey conveyed by the dream metaphor in the three works, individual’s transformation and growing into maturity after witnessing and commenting on the symbolic messages faced in order to find meaning in life is narrated. Awareness of the transformation isn’t gained by another person; rather it is gained by the individual himself. The enduring journey, as can be seen as learning process, is conveyed by numerous events and situations experienced by the characters in the works, and each book’s distinctive symbols and images with their own meanings. It is important that the heroes make out the omens faced and get over the obstacles and be aware of their own realities. In the three works of three different cultures, The Pilgrim’s Progress, The Alchemist, Hüsn-ü Aşk, the heroes similarly undergo a transformation and achieve the endless happiness by overcoming symbolic obstacles.

Key Words: journey, transformation, obstacle, hepler, symbol

GİRİŞ

İnsanın varoluş serüvenini, evreni, dünyayı ve ölüm sonrasını sorgulayışı yüzyılların ötesinden gelen verilerle süreklilik arz etmektedir. Varoluş sürecinde insanın “ben”ini sorgularken onu var edene yaklaşma, onun rızasını kazanma, sonsuz huzuru yakalama maksatlı içsel yolculuğun tarihsel derinliği de çağlar ve dönemler içinde şekil itibariyle farklı gibi gözükse de özde aynıdır. Tarihsel, kültürel ve coğrafi ayrıntılar ortadan kaldırıldığında bütün büyük dinlerin ve yolların içindeki ezoterik yaklaşımların, ruhsal eğitimin hep aynı ilkeleri vurguladığı ve çeşitli toplumsal sistemlerde büyük değişiklikler gösterdiği halde, en az yirmi bin yıldır aynı kaldığını dahası aynı hedefi gösterdiği görülür.¹

İnsan; büyük evren ve bir bütündür. Dışındaki evren ise küçük evren ve parçalarıdır. Ezoterik yaklaşımda kişi içinde bulunduğu, varlığını dıştaki parçalarla özdeşleştiren durumdan kurtaracak, kendi bütünselliğine döndürecek olan ve böylece evrensel bilinci Tanrısal bilinci deneyimleyebilme olasılığı yaratmak amacıyla², mistik anlamda adeta varlığındaki yokluğu sorgulama yolculuğuna, dolayısıyla bir mücadeleye girer.

Sûfî bilgiler, insanın Ezelfi Bütün’ün parçası olduğuna, her şeyin ondan çıktığına ve sonunda her şeyin ona döneceğine inanırlar. İnsanın görevi kendini bu dönüşe hazırlamaktır. Bu da ancak ruhsal arınmayla mümkündür. Ruhla beden uyum içinde olursa, ruh beden üstünden mutlak hâkimiyetini kurarsa, insan mükemmel biçimini alır. Batı ve Doğu okültizminde örnekleri çok görülen ‘kâmil insan’ tipinin olağanüstü yeteneklere sahip olduğu kabul edilir.³ Olağanüstü

¹ Michaela Mihriban Özelsel, *Halvette 40 Gün*, Kaknüs günlük, İstanbul Ekim 2002, s. 206

² Refik Algan, “Ezoterizme Genel Bir Giriş”, *Cogito*, Sayı 46, 2006, s. 133

³ İdris Şah, “Fakirler ve Öğretileri”, *Cogito*, Sayı 46, 2006, s. 170

yeteneklerle donatılan insanların kâmil insan derecesini, nefisleriyle sayısız mücadeleler verip, zorlu imtihanlardan geçtikten sonra elde ettikleri malumdur. Kâmil insan olma yolundaki bu imtihanların, belli bir süreç içinde ezoterik bir yolculuğun esnasında gerçekleştiği de muhakkaktır. İnsan bir yolcudur. Her yolculukta olduğu gibi kâmil insan olma yolundaki çabanın bir güzergâhı ve bu yolun kuralları vardır.

Kutsal kitaplar, Tanrı'nın insanı kendi biçiminde, en güzel surette yaratmış olduğunu ve ona ruhandan üflediğini söylemektedir. Bu nedenle de Tanrı'nın evi insandır; ama bu bakış, insanın Tanrı olduğu anlamına gelmez. Nasıl aynadaki görüntü kendi başına var olamazsa, insan da aynı biçimde Tanrı olmadan var olamaz. "Tanrı çeşit çeşit yabanıl hayvan, evcil hayvan, sürüngen yarattı. Bunun iyi olduğunu gördü. Tanrı, İnsanı kendi suretimizde, kendimize benzer yaratalım dedi. Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen olsun. Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu."⁴ Fakat Tanrı'nın insanda var olduğu gerçeğini deneyimleyebilmesi için gerekli duyu organları ve işlevleri, günlük bilinç içinde perdelenir, örtülür. İnsan bundan habersiz, adeta uyku içindedir. Yapılması gereken bu perdeyi ortadan kaldırarak öznel bilince ölmek, nesnel bilince doğmak ve bütünselliği, evrensel bilinci deneyimlemektir.⁵

Yol ve yolculuk dünyaya geliş ve gidiş süreci ile somutlaşan kavramlar olarak düşünüldüğünde, beşerdeki tecrübesi zorunludur. Ebedi mutluluğun peşindeki insanın hakikati arama ihtiyacı olduğu sürece, yolculuğunun da nihayete ermesi beklenemez. Yolculuk, belli amaç doğrultusunda gelişir. Hayatın bedensel ölüme uzanan yolunu katetmeden önce tinsel arınma anlamını taşıyan metafiziksel bir ölüme uzanan yolu kateden insan, canlı bir varlık olmanın ötesinde, âlemin gözbebeği olan 'insan' oluşun hikmetine de vakıf olur.

Yolculukların en büyüğü ve en anlamlısı olan Hz. Muhammed'in gerçekleştirdiği 'Miraç'tır. Olgunlaşmaya uzanan yolda aşılması gereken büyük engeller vardır ve bu süreç her zaman zahmetlidir. Yolculuk bir mücadele, bir mücahadedir. Farklı âlemlere yapılan yolculuklarda mekânsal olmasa da metafiziksel anlamda her zaman göksellik ve dikeyleşme söz konusudur. Yolcuyu nihai amacına taşıyacak, onu değiştirip/dönüştürecek olan seyahat oldukça zorlu, tehlikeli ve sıkıntı vericidir. Atılan her adım bir öncekine göre daha büyük sıkıntılar içerir ve zorlaşan bu yolda mesafe almak neredeyse imkânsızlaşır. Bu olgunlaşma sürecinde 'yol' ve 'bela' aynileşir.⁶

Eşyada ve insanda mutlak güzelin bir aksedişi vardır; bütün mesele, görüneni değil, âlemin ruhuna nüfuz edebilmektir, çıplak gözle, perdesiz o âlemi temaşaya ebediyen dalabilmektir. Sis perdelerinin aralıklarından, bir görünen bir kaybolan şeyler vardır. Hakikat, kendine meftun yolcuları hiç bilmedikleri tehlikeli yollara, derin uçurumların kıyısına götürür, gezdirir. Yolcu ya düşer, ebediyen kaybolur ya da kalkar, ebediyen yaşar. Ebediyete susayan ruh güzele âşıktır. Onu arama ve bulma çabası çıktığı yolun ve yolculuğun esas amacıdır. Bu amaç gerçekleşirken geçirilecek evreler, yaşanacak olaylar neticesinde tâbi tutunulan imtihanlar, keşfedilecek güzellikler ve özellikler vardır.

Bu çalışmada Şeyh Galib'in 'Hüsn ü Aşk', John Bunyan'ın 'Hacının Yolu'⁷ ve Paulo Coelho'nun 'Simyacı' adlı eserlerinin temelini teşkil eden, kahramanları ezoterik yolculuğa çıkaran etmenler ve bu yolculuk esnasında üç eserde de kullanılan ortak/farklı semboller, eserdeki yardımcı

⁴ Kutsal Kitap, *Eski Ahit*, Yaratılış 1: 26-27, İstanbul, 2003, s. 2

⁵ Algan, s. 133

⁶ Ahmet Doğan, *Dönüşüm Sürecindeki İnsanın Sembolik Seyahati ve Hüsn ü Aşk Örneği*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı (Doktora Tezi) Elazığ 2008, s. 3-7-11

⁷ Orijinal adı "The Pilgrim's Progress" olan eser, Türkçeye "Çarmıh Yolcusu" olarak çevrilmiştir. Burada "Hacının Yolu" olarak adlandırma uygun görülmüştür. Aynı şekilde eser üzerinde yapılan incelemede ve İngilizceden yapılan diğer alıntılarda gerekli görülen yerlerde çalışmanın talepleri açısından uygun değişiklikler yapılmıştır.

kahramanlar, yolculuk esnasında bireye engel olanlar ve nihayet kahramanların yolculukları sonunda vardıkları hedefler, bunların anlamları üzerinde karşılaştırma yapılmıştır. Üç eser, farklı kültürlerle ait olan ve hayatın anlamını çözmek amacıyla çıkarılan yolculukları birer izlek olarak ele alıp insanı olgunlaştıran süreçleri farklı yahut aynı inanç bağlamında aktarır.

Yolculuk

Yolculuk, zaman ve mekân içinde kişinin dışındaki yabancı kişiyi içine alarak, varlığını mistik anlamda bir alt kademedan üst kademeye taşımaktır. Mistik anlamda insanın mevcut varlığını bir tarafa bırakıp bir inisiyasyon tecrübesini yaşamasıdır. Yolcu, yaşadığı toplumdan bütün bağlarını koparır. Yola çıkmak; sembolik anlamda başkalaşmayı, artık eskisi gibi olmamayı, bir kaosun içine girmeyi ama bireyin ihtiyaç duyduğu yenilenmeyi de sağlayan bir olgudur. Yitip gitme, sayısız fiziksel, psikolojik ya da psişik tehlikelerle yüzleşme, insanı olmak istediği biçime sokacağı bir tekâmül sürecidir yolculuk.⁸ Üç eserdeki yolculuğun amacı aslında bir arayışın sonunda hayatı okuyarak işaretleri, simgeleri yorumlayarak hedefe varma, olgunlaşma ve ortaya çıkan sıkıntılı durumdan kurtulma çabasıdır. Ele alınan eserlerde belli bir değişimi/dönüşümü yaşamış olan kahramanların yer alması, eserlerin “bildungsroman” özelliğine de işaret etmektedir.

Paulo Coelho'nun *Simyacı* adlı eserini, İspanya'dan başlayıp Mısır piramitlerinde sona eren olay örgüsünün temelini, genç çoban Santiago'nun rüyasında gördüğü bir hazineyi bulmak için giriştiği eylem şekillendirir. Dünyevi hazineye ulaşmak için başlayan bu yolculuk, daha sonra içinde ruhsal hazine vaat eden bir yolculuğa dönüşür. *Simyacı*, öğrenme arzusu olduğu sürece içsel yolculukların bir sona ulaşmayacağı ve sürekli devam eden bir yolculuğa dönüşeceğini savunur. Bu eserde insana bahşedilen ancak engellerle çerçevelenen ‘Kişisel Menkıbe’ye giden yolda bu fikirleri daha etkili biçimde göz önüne sermek için doğrusal bir düzlemde çağrışımca imgelemelere başvurulur. Yaşanmayan düşlerin bir anlam ifade etmediği bir düzlemde; kahramanın kendini var etme çabası ve Kişisel Menkıbe'sini gerçekleştirmesinin bir rüya ile vuku bulması hem Doğu hem de Batı kültüründe sıkça başvurulan yöntemlerden biridir. *Hacının Yolu ve Simyacı*'da yolculuğa çıkma sebebinin bu metafor olduğu görülmektedir.

Simyacı'da genç çobanın uzun yolculuğu esnasında ona ilk yolculuğu işaret eden yaşlı falcı kadındır. Bu yardımcı kahramana Santiago, rüyasını yorumlatır: “Mısır piramitlerine gitmelisin. (...) Orada bir hazine bulup zengin olacaksın.”(s.27)⁹

Eserde Yaşlı adam yahut Kral, kahraman için ‘Eğer gerçekten öğrenmek istersen, birisi sana öğretmek için geldiğinde şaşırma’ ifadesi de bu bağlamda önemlidir. Çünkü insanın hayatta var olma amacı neyse dünyayı, evreni algılaması da bu doğrultuda şekillenir. Yapılması gereken kendi gerçeğini yaşayarak, yolculuğunu yapıp dünyanın bütün harikalarını görüp evrenin hakikatlerini bulmak esastır. (s.42)

Eserin ilk sayfalarında yazar, yaşlı adam vasıtasıyla insanı mutlu edecek birçok unsurun aslında onun yanı başında olduğu vurgusunu yapar (s.36). Ayrıca insanlar arasında Kişisel Menkıbelerini gerçekleştirmek amacıyla yolculuk yapmak isteyip vazgeçenlerin olduğunu sözlerine ekleyen yaşlı adam ‘mısır satan adam’ı buna örnek gösterir. Bu insanlar dünya nimetlerinden yahut ellerindeki imkânlardan vaz geçerek bu yolculuğa çıkmayanlardır (s.35).

Hacının Yolu'nda yazar, yaptıkları hatalardan ders çıkaran Hristiyan ve yoldaşlarını resmederek irfanın, yolculuk aracılığıyla edinildiğini göstermektedir. Normalde hacılık yolculuğa bağlıdır ve bir hacı da dört bir yana gitmeye hazır bir yolcudur. Ama bu eserde yolculuk, yolcuyla

⁸ Gülüm Omay, “Ezoterik”, www.derki.com, Erişim Tarihi: 12.12.2012

⁹ Çalışmada; Paulo Coelho, *Simyacı*, (çev. Özdemir İnce), Can Yayınları, 35. Baskı, İstanbul 1997 kullanılmıştır.

hacı yapmamaktadır. Hacı, fiziksel olarak ilerledikçe manen de ileri gitmelidir. Bu yüzden eserde temel faktör, hacının artırdığı irfanıdır.¹⁰

Hacının Yolu'nda başkahraman Hristiyan, bir rüya görmüştür. Bu rüyada yaşadığı şehir gökten gelecek bir ateş topu ile mahvolacaktır. Kurtuluş, oradan uzaklaşma ve yolculukla mümkündür. Kurtuluş Müjdecisi adı verilen sembolik kahraman, yolculuğunun amacını ve nereye gideceğini Hristiyan'a söyleyen kişidir. 'Gelecek gazaptan kaçın' mesajı yazan bir tomarla beraber, gidilecek yere ışığı takip ederek ulaşmaları hedeflenir. Buranın sonunda da 'Sonsuz Yaşam'a kavuşmak asıl amaçtır. Yolcunun sırtındaki yükler, tomar nefsidir, dünyalık heves ve arzulardır.

Hacının Yolu'ndaki alegorik yolculuk, olağanüstü işaretlerle, anlamlarla yüklüdür. Dünya hayatı boş ve anlamsızdır ve kişi, Allah'ta daha yüce anlamlar bulmaya çalışmalıdır. Bu süreç ise, hem zihinsel hem de fiziksel olan uzun bir yolculuk olarak görülmektedir. Yani insanoğlu değişimi yaşamak için bir dizi aşamadan geçerken içsel bir dönüşüm geçirmelidir. Bu fiziksel yolculuk içsel, ruhsal bir dönüşümü kapsar. Diğer bir deyişle, dünyanın sıkıntılarında ya da nimetlerden sonsuz hayata kavuşmak için bir an önce ayrılmalıdır. Aslında bu yolculuk, Hristiyan'ın kendisini dinsel şüphelerini kinayeli olarak temsil eden birçok engel ve düşmanla da yüzleşeceği için hiç de kolay değildir. Dolayısıyla eserde fiziksel yolculuk, arada bir engellerle duraklasa da içsel yolculuk aralıksız devam etmektedir. Bu durum olay örgüsündeki hareketliliğe de katkıda bulunmaktadır.¹¹

"(...) Sanırım bütün yaratıklar arasında benim kadar yüklü olan yoktur. Nereye gittiğimi soruyorsan, ileride duran şu küçük kapıya gidiyorum. Çünkü bu ağır yükten kurtulabilmemin tek yolu orada gizliymiş. (...) Ama yüküm o kadar ağır ki, önceden olduğu gibi zevk alamıyorum onlardan" (s.46).

Eserin ikinci öyküsünde yine bir rüya sonucu yolculuğa çıkacak olan Bayan Hristiyan da yolculuk sebebini; kocasını kaybetmenin verdiği acının, ona duyduğu sevginin ve onun Yeruşalim yolculuğu sırasında çektiği sıkıntılar karşısında takındığı tavrın kabalığını idrakinin yanı sıra rüyasında kocasının ulaştığı güzel yer ve oranın Kral'ından aldığı mektuba bağlar (s.266). Bu yolculukta kadın ve çocukların en büyük avantajı yol, yolculuk ve varılacak yer hakkında bilgilerinin olmasıdır.

Yolculuğun başlangıç yeri olan *Yıkım Şehri*'nde yolculuğa çıkmaktan vazgeçenler, kahramanı aşağılayıp dışlayanlar hatta yarı yoldan dönenler mevcuttur. Kahramanı yolundan döndüremeyen ve yaşadığı şehre tekrar dönen ilk kişi İnatçı'dır. Geçici Rüzgâr, Yüreksiz Tutku, Uykucu, Anlayışsız adlı kahramanlar da yoldan dönenler arasındadırlar (s.278). Hristiyan ile yola devam eden Yumuşak Başlı, İyi Diyar hakkında bilgi getiren (s.98) iki adam adlı sembolik kahramanlar ilk başta yolculuğa katkıda bulunanlardır.

Simyacı'da da yolculuk, kahraman için bazı menzillerden meydana gelir. Bu menziller onun görmesini, anlamasını, yorumlamasını geliştiren olaylar, kişiler, nesnelere ve durumlardır: Koyunlar, tüccarın kızı, Endülüs, yaşlı kral, İngiliz, billuriye tüccarı, Simyacı, Fatima, çöl, rüzgâr, güneş vb.

Eserde 'Billûriye Tüccarı'nın yanında çalışmaya başlayan çoban, Kişisel Menkıbesi'ni gerçekleştirmek için lüzumlu terbiyeye razı olduğunu, yolculuk için sabır, emek ve cesaretin esas unsurlar olduğunu gösterir. Tüccar, son derece aksi olmasına rağmen adaletli biri olarak ona çok şey öğretecektir. Temel olarak korku, yolcu için engellerin başını taşıyandır. Dolayısıyla başkahramana ilk engel genç yaşında Kişisel Menkıbeye ulaşamayacağının çok kez

¹⁰ George W. Latham, 'The Pilgrim's Progress: A Review'. *Wholesome Words.org* 2005

¹¹ Herbert Eveleth Greene, "The Allegory as Employed by Spenser, Bunyan, and Swift", *PMLA*, Volume.4, No.2, 1889, s. 158-159

söylenmesinden kaynaklanan ‘başarısızlık korkusu’dur.¹² Bunun yanında eserde sabır, coşkunun dili haline gelir. Kahraman, arzu ettiği ulaşmak, inandığını gerçekleştirmek için sevgi ve tutkunun varlığına sığınır. (s.73). Cesaret ise Evrenin Dili’ni arayan bir kimse için en büyük kazançtır (s.117).

Simyacı’da İngiliz neredeyse yolculuğunun sonuna kadar çobanla beraberdir. O da Fayoum vadisinde yaşayan Arap simyacıların iki yüz yıl önce bulduğu Felsefe taşı ve Ebedi Hayat iksirinin peşindedir ve çoban ile aynı kervanda yolculuk yaparlar. Amacı bu simyacıdan ‘Evrenin Dili’ni öğrenmektir.

İnsanları doğruya, iyiye, felaha götürecek ortak değerler vardır. İnanç, iman, erdem, doğruluk vb. olgular karşısında nasıl yeryüzündeki bütün insanlar aynı tepkiyi veriyorsa imanın, Allah yolunun, evrensel bir dil olarak çıkış ve varış noktalarının da ortak olması gerekmektedir. İşte bir kervanla aynı yolu paylaşan iki yolcu, yolculukları esnasında birbirlerinden çok şey öğrenirler. İngiliz özellikle çobana simya ile ilgili bildiklerini bir rehber üslubuyla dile getirirken hayata dair birçok şeyi de öğretmektedir:

“Her şeyi temel kural yönlendiriyor, dedi. Buna simyada Evrenin Ruhu adı verilir. Bütün kalbimizle bir şey istediğimiz zaman, Evrenin Ruhu’na daha yakın oluruz. Olumlu bir güçtür. İster bir maden, ister bir bitki, ister bir hayvan ya da düşünce olsun, yeryüzünde her şeyin bir ruhu vardır.” (s.88)

Yolcu, hedefini gerçekleştirmek için yoğunlaşmayı sürekli kılmak adına ‘akılda tutma’ yetisinin her an canlı olması gerekir. Kendisini yolculuk hedefinden uzaklaştıracak eylem ve düşüncelerden uzak durmalıdır. *Hacının Yolu*’nda yolcunun yolun sonuna kadar dikkatli olması gerektiği, rehavete kapılmaması ve dinlenmeyi en sona bırakması gerektiği vurgulanır:

“Bu aptalların yorulunca yapacakları en doğal şey dinlenmektir. Ve tabi ki, bu aptallar, yolun sonlarına doğru oldukça yorulacaklardır. İşte bu yüzden Büyülü Yer, Siyon’a bu kadar yakındır ve yolcuların yollarının bitimine doğru konmuştur. Kimsenin uyandıramadığı bu adamların düştüğü konuma düşmemek için, bütün Yeruşalim yolcuları çok dikkatli olmalıdır.” (s.386) Burada ismi ile sembolleşen ve Hristiyan’ı hiç bırakmayan ‘Sabit’ adlı kahraman dikkat çekicidir.

Şeyh Galib’in *Hüsn ü Aşk*’ında Aşk’ı yolculuğa çıkararak sebep; Aşk’ın Hüsn’ü Muhabbet Kabilesi’nden istemesinin ardından kabiledeliklerin bu isteğe hemen ulaşamayacağını söylemeleridir. Kabiledelikler; sevgiliye vuslatın sözle olmayacağını, mihnet ve gamın şart olduğunu, bunun için başını vermek gerektiğini; gerçekten Hüsn’e talipse hemen bir sefere çıkmasının lüzumunu, ilk önce Kalp Ülkesindeki ‘Kimya’ya ulaşmasının şart olduğunu söylemeleri yolculuğun gerekçesidir. Bu amacı gerçekleştirmek son derece zordur ve emek istemektedir. Hüsn’ün bu yolda çaba sarf etmesi, önüne çıkan engelleri aşması, yolda karşılaştığı sıkıntılara ve engellere dayanıklı olması gerekmektedir. Hatta ancak kabilenin ileri gelenleri bu yolda Aşk ile uzun süre alay bile ederler.

“Hiç sözle olur mı vasl-ı dildâr

Lûtf et bu kelâmı etme tekrâr (1234) (Sözle sevgiliye kavuşmak olur mu? Lutfet de bu sözü tekrar etme)

¹² Greene, s. 161

Kıl andaki kimyâyı hâsıl

Gel bunda ol işte Hüsn'e vâsıl" (1254) (Oradaki tılsımı elde et ve burada Hüsn'e kavuş.)¹³

Burada dikkat çeken unsur, *Hacının Yolu*'ndaki *Yıkım Şehri* sembolü ile Hüsn ve Aşk'ın yaşadığı kabilenin içinde bulunduğu koşulların betimlendiği mısraların benzerlik arz etmesidir. Muhabbet oğulları "kara bahtlı ve sarı benizli" ve tek eğlenceleri "feryat, işkence, yeis ve hasret" tir. Bu kabile avlanacakları zaman avları tarafından vururlar, bahar gelince "gam yarasını, gül saçıyor sanırlar; kan ırmağını erguvan zannederler" (244-268).

İnsanda değişimi/dönüşümü ortaya çıkaracak olan yolculuk, adeta ateş topudur, tehlikelerle doludur. Ama yolcu, ulaşacağı menzil için daha başlangıçta bunları göze alan kişidir.

"Nâmus ne şey, hayâ ne sözdür

Pervâneye mumya ne sözdür

Ben ateşe eylerim tekâpu

Dersin ki yol üzre var korku" (1034-35) (Namus ne demek, hayâ nasıl söz, pervaneye merhemden bahsedilir mi? Ben ateşe doğru koşuyorum, sen yolda korku var mı diyorsun.)

Ortak ve Farklı Semboller

Hakikat yolundaki bütün yolculukların temelinde yatan prensip, mana âlemi tarafından insanların önüne konan ve çoğu kişi tarafından görülemeyen "işaretleri" görme, okuma ve onları yorumlamadır. Ele alınan üç eserde bu yolculuğun anlamını, amacını, hedeflerini vb. belirlerken sembollerden faydalanılmıştır.

Ele alınan üç eserde de karakterler birbirleriyle olan ilişkileriyle, anlam kazanmaktadırlar. İsimlerden çok, ait oldukları toplumda oynadıkları rollerle belirlenmektedirler. Bu detay da karakterleri, eserlerin verdiği mesajlar içinde güçlü birer sembole dönüştürmektedir. Örneğin *Simyacı*'da semboller garip yollarla gizlenmemekte, daha çok sembollerin sunumunda doğrudan bir yol izlenmektedir. Eserde sıklıkla sembollerin soyut kavramlarla sunulduğu görülmektedir. Ana karakter Santiago'nun karşılaştığı çoğu karakterin ismi olmamakla beraber, işlevlerini açığa çıkaran unvanlara sahip olmaları önemlidir. Santiago yaşlı adam göndermesi olan birçok karakterle karşılaşır (tüccar vb.); bunların nitelendirildikleri isimleri yoktur ama daha çok yaşlı adam olarak nitelendirilen kimlikleri ön plandadır. Onların yaşlı olmaları da tecrübeyle gelen bilgeliğin göstergesidir. Kendi hayallerimizin peşinden giderken aradığımız bilgeliği sembolize eden bu insanlar, kişisel yolculukta akıl hocalığı yapmaktadırlar. Dolayısıyla karakterlerin isimlerinden ya da kişiliklerinden çok işlevlerine odaklanmak gerekir. Böylece onlara evrensel anlamlar kazandırarak her bir davranışla ait olduğu karakter arasında daha kolay bağlantı kurulabilmektedir.¹⁴

Bahsedilen sembolik, rehber kişiler *Hacının Yolu*'nda her vesile ve amaç doğrultusunda diğer eserlere oranla daha fazla kullanılır. Diğer eserlerde ise sembol kişiler, mekânlar, olgular ve durumlar daha azdır. Bu çokluğun sebebi *Hacının Yolu*'nun iki bölümünde de aynı maksat üzerine şekillendirilen bir yolculuk vardır. Yolculuklardaki farklılık ise ilk bölümde bir rüya üzerine Bay Hristiyan'ın mistik yolculuğu verilirken, kitabın ikinci bölümünde Bayan Hristiyan ve dört çocuğun yine bir rüya ile aynı amaçlı yolculuğa çıkarılmalarıdır. Burada dikkat çeken en önemli unsur söz konusu deneyimin Doğu kültüründe kadın ya da çocuklara hiçbir şekilde yaşatılmazken

¹³ Çalışmada, Şeyh Galip, Hüsn ü Aşk, (Haz. Orhan Okay- Hüseyin Ayan) Dergâh Yayınları, İstanbul 1992 baskısı kullanılmıştır.

¹⁴ Charles Limley, *Quicklet on Paulo Coelho's The Alchemist Kindle Edition*, 2011, s. 22

Bunyan, her ne kadar Bayan Hristiyan'a davet, eşi tarafından Sır adlı kahraman vasıtasıyla getirilse de, eserinin ikinci bölümünde kadın ve çocuklara aynı hedefi neredeyse aynı rehberler, engeller, sembollerle tekrar tekrar sunar. Eserde ayrıca sembol kişiler, yerler, canavarlar, ejderhalar vb. yüklendikleri roller nispetinde sembol isimlerle adlandırılırlar. Hatta yazar çocukların safiyetine dayanarak yolculuğa dair 'sırrı çözme' algısını bölümün başlarında izaha başlar (s.260).

Eserde alegorinin sadece yolculukla sınırlı tutulmayıp aynı zamanda karakterlerin adlandırılmasında da kullanıldığı görülür. Dolayısıyla Hristiyan, ideal 'Hristiyan'ı temsil etmesi bakımından o şekilde adlandırılır. Bunyan'ın yaratıcı gücü karakterlerini açık bir dilde kişileştirmesinde yatar. Örneğin Büyük Yürek, Çevirmen sıradan isim, kişileştirmeler değildir; onlar yaşayan gerçeklerdir¹⁵ Yola ve yolculuğa olumlu ve olumsuz anlamda hizmet eden ve isimleriyle müsemma olan sembol kişiler ve mekânlardan bazıları ise şunlardır:

Yasa Bağımlısı, Nazik, Dünya Bilgini, Köle Kadın, İyi İstek, Sabır (gelecek dünyanın insanları), Tutku (bu dünyanın insanları), Çevirmen (yaşananları yorumlayan, yolculuk ilkelerini aktaran), Basit, Tembel, Şekilci ve İkiyüzlü (Gurur ülkesinde doğan kestirmeden hedefe varmak isteyenler), Ürkek, Güvensizlik, Uyanık, İtaat, Küstah, Ayırt Edici, Eski Adam, Şehvet, Göz Tutkusu, Gurur, Geveze, Bilgisiz Yürek, Dönek, Zamana Güzel Söz, Yalaka, Her şeye Uyan, İki Sözlü, Taklitçi, Umutlu, Kötü Niyet, Dünya Düşkünü, Para Sevgisi, Cimri, Kazanç Düşkünü, Umutlu, Cahil, Az İmam, Güvensiz, Yüreksiz, Suç, Büyük Lütuf, Bayan Ürkek, Merhamet (Bayan Hristiyan ile yolculuk yapan genç kız), Yardımcı (Bayan Hristiyan ile yolculuk yapan rehber), Zayıf, Dönek vb.

Güçlük Yolu, Zorluk Tepesi (yolculuğa engel mekânlar), Sevinç Dağları, Ölüm Gölgesi Vadisi, Yaşam Ağacı, Yanılma Şehri, Para Tepesi, Kendini Beğenme Şehri, Açgözlülük Eyaleti, Sapıklık Şehri, Unutkanlık Yeşilliği, Ağlayış Vadisi, Samimi Şehri, Rahatlık Ovası, Ahlak Köyü vb.

Simyacı'da kahramanın Kişisel Menkıbe'sini bir rüya sonunda gerçekleştirmesi üzerine tasarlanan yolculukta, işaretler ve sembollerle ilgili ifadeler doğrudan ve sıklıkla geçer. (s.53-55-59-67-73-77 vb.) Bir görme eyleminin sonunda bir 'dönüşümü' yaşama, yolun ve yolculuğun maksadını gerçekleştirmede esastır. Bazı insanlar, kendi kişisel gerçekliği doğrultusunda kendilerine sunulan sembolleri okuma becerisini kazanır, dolayısıyla yolculuğu hedefine ulaşmış olur. Rüyalar sadece kişinin içsel arzularının çıkış noktasını değil, aynı zamanda 'Dünyanın Ruh'uyla olan bir iletişim biçimini temsil etmektedir. Santiago'nun Mısır'daki hazineyi gösteren rüyası, ona Kişisel Menkıbesi'ni görme fırsatını verir. Gerçek uykuyla gelen rüyaların önemi, Kişisel Menkıbe ile beden bulan kişisel, sembolik rüyalarla paralellik gösterir.¹⁶

Simyacı'da delikanlının ruhsal yolculuğunda en önemli rehberlerden biri kendisini 'Melkisedek' olarak tanıtan yaşlı Salem Kralıdır. Melkisedek, Eski Ahit olarak bilinen Yahudi Tevrat'ının esrarengiz kişilerinden biridir. Yaratılış bölümünün 17-20. ayetlerinde Kral Melkisedek'ten bahsedilir. Melkisedek'in Peygamber ile Tanrı arasında bir yeri bulunduğu düşünülmektedir; hatta bazı yazarlara göre İslami olmayan Hızır Peygamber olayını çağırır.¹⁷ Sonuç olarak eserde genç çobana 'rehberlik' eden en önemli kişilerdendir.

Yolcuya rehberlik eden, hiçbir zaman başarı için kesin açıklamalar yapmaz. Yolcu, bir süre sonra gerçekte yol göstericinin de kendisinden daha fazlasını bilmediğini hisseder. Bu aşamadan sonra karşılıklı bir öğrenme süreci işlemeye başlar. Yolcuya rehberlik ederken, yol göstericinin

¹⁵ Greene, s.158-161

¹⁶ Limley, s. 22

¹⁷ saklisisite.wordpress.com, zaman-yolcusu-kral-melkisedek, 2009.03.08, Erişim tarihi: 08.12.2012

kendisi de yeni bilgilere ulaşır. Yol gösterici, hep aynı şeyleri anlatsa bile her yolcunun kendine özgü yeni bilgiler keşfettiğini deneyimlemiştir.¹⁸

Adı geçen ‘Kral’ sembolü *Hacının Yolu*’nda ortak bir sembol olarak geçse de orada daha çok ulaşılabilecek olan menzilde ‘Tanrı’yı ifade eden bir anlamda kullanılmaktadır. Yaşlı adam da kahramana Kişisel Menkıbesini gerçekleştirme amacıyla yolculuğa çıkmasını rüyasını yorumladıktan sonra tavsiye eder.(s.33) Burada dikkat çekici unsur, yaşlı adamın delikanlıya kişisel menkıbesini gerçekleştirme amaçlı yapacağı yolculukta hayal kurmaktan vaz geçmemesi gerektiğini söylemesi ve hayatında gerçekleştirmek istediğin şeylerin sürekli var olmasının gerekliliğini vurgulaması önemlidir. Yaşlı adama göre dünyanın ruhu, insanın ruhuyla beslenir. Her şey, bir tek şey içindir. İnsan istediği zaman evren arzusunun gerçekleşmesi için işbirliği yapar. İnsan, Tanrı tarafından yazılan yolu, yeryüzüne yazmıştır.

Bu noktada eserin sonlarına doğru delikanlının uzun çöl yolculuğundan sonra İngiliz’in aradığı Simyacı onlara, küçük bir zümrüdün üzerine yazılabilen “Büyük Yapıt” tan, Evrenin Ruhu’na giden ‘Zümrüt Levha’dan bahseder. Aslında bütün bunların hepsi için âlemi seyretmek yeterlidir. Hatta varlığın anlamını çözmek için tek bir kum tanesi bile yeterlidir, bunlar evrendeki harikaları görerek kendini gerçekleştirmeye dair öğretilerdir: “Bir tek öğrenme yöntemi vardır, diye yanıtladı Simyacı. Eylem yöntemi. Bilmen gereken her şeyi sana yolculuk öğretti. (...) Tanrı bu dünyayı, insanlar, görülen nesnelere aracılığıyla manevi öğretileri ile bilgisinin mucizelerini anlayabilsinler diye yarattı. Ben buna Eylem diyorum.” (s.131)

Simyacı’da kadere ait öğreti kahramana yine tüccardan gelir. ‘Mektup’ adı ile simgeleştirilen kader, her türlü niyetin ve eylemin üstünde bir yerdedir. Çünkü insan, hayat ırmağının akış yönünü değiştirmeye muktedir olamadığı için ‘yazılı’ olan mutlaka yaşanacaktır. Kahraman Kur’an-ı Kerim’deki ayetlerle paralellik gösteren fikirlerini de ifade etmekten geri durmaz. Örneğin, “(...) gelecek Allah tarafından yazılmıştır ve Allah ne yazarsa yazsın, insanların iyiliği içindir.” (s.110), “Bir şey yazılmışsa, bundan kurtulmak olanaksızdır.”(s.117) ifadeleri Kamer suresi 52-53’e, “Küçük büyük her şey satır satır yazılmıştır.”, ayetlerine gönderme yapar niteliktedir.¹⁹

“İster hayatımız, ister ekin tarlalarımız olsun, sahip olduğumuz şeyleri yitirmekten korkarız. Ama hayat hikâyemiz ile dünya tarihinin aynı El tarafından yazılmış olduğunu anladığımız zaman, bunu anlar anlamaz, bu korku uçup gider.”(s.86)

Kahraman bu düşüncesini özellikle aşk konusunu vahada karşılaştığı Fatima’nın varlığı ile daha açık şekillendirir. Fatima Santiago’nun yolculuğu boyunca karşılaştığı engeller karşısında iyimser bir şekilde yolunda ilerlemesinde, varlığıyla büyük yardımı olur. Kahramanın hayalinin peşinden gitmesine büyük etkisi olan Fatima, içsel yolculuğunda Santiago’ya hep ilerlemesi ve sabretmesini aşlamıştır. Simyacı karakteri de Santiago’ya kalbinin bu yolculukta çok önemli olduğunu ve onu dinlemesi gerektiğini, böylelikle ancak hedefine ulaşabileceğini hatırlatır.²⁰ Dolayısıyla Aşk’ı yaratan, çalışan, dinlenen ve güneş ışığı altında hazineler arayan her kimse için sevilecek birini yaratmış olan El, ‘Mektup’unda bu kadına duyduğu aşkın, ona dünyanın bütün gizlerini açacağına dair işaretleri olduğunu da açığa vurur (s.103-104).

Yazar, eserin sonuna doğru çoğu insanın hazine aramak maksadıyla uzun yolculuklara çıktığını, ancak çeşitli engellerden dolayı hazinelerine hiçbir zaman ulaşamadıklarını kahramanı

¹⁸ Osman Bayraktar, “Yol, Yolculuk ve Yol Gösterici”, Mart 2009, www.isteinsan.com.tr/.../osman_bayraktar_ Erişim Tarihi: 08.12.2012

¹⁹ Bu düşüncelerin sıklıkla geçtiği diğer yerler: s. 69-72-79-84-87-103-106-116-135 vb.

²⁰ Maria Yuliani Christina, *Santiago's Process of Becoming an Optimistic Person in Paulo Coelho's The Alchemist*, Universitas Kristen Petra, Skripsi/Undergraduate Thesis (Program Studi Sastra Inggris S-1), 2009, s. 31

yoluyla aktarır. “Yürek” yolcunun ve yolculuğun sesi olarak gösterilir. Eserde yürek-hazine metaforu üzerine özellikle vurgu yapılır. Eserin bu kısmı kahramanın manevi olgunluk serüveninin bir özeti olarak okura sunulur.(s.133)

Simyacı'da geçen Felsefe Taşı, ölümsüzlük ve her maddeyi altına çevirme gücüne sahip olarak gösterilir. Fakat simyacılar Felsefe Taşını asla yapamadılar ve dolayısıyla ölümsüzlük ve altın yaratma emellerine de ulaşamadılar. Bu bağlamda Felsefe Taşının fiziksel gerçek bir madde olduğunu; ölümsüzlük ve metalleri altına çevirme bilgisi olarak görenler vardır. Bunun yanında taşı içsel yolculuğun bir aracı olarak görüp metafiziksel olarak insanın içinde olduğunu söyleyenler de söz konusudur. Bilginlerin, ana maddesi her yerde, herkesin ulaşabileceği çok basit bir şey olduğu yönündeki sözlerini de bu savlarına destek olarak öne sürerler. Ölümsüzlükten kasıt, ana bilince ulaşım, kâmil insan kavramıyla açıklanacak bir bilinçle fani yaşamdan kurtulmaktır.

Ayrıca *Simyacı*'da kahraman Uzak Doğu kültürüne ait olan ve özellikle aç kalarak elde edilen ve ‘istidrac’ olarak adlandırılan olağanüstü, metafiziksel bir halin içine girerek çöl, rüzgâr ve güneşle konuşur. Kahramanın aşkın evrenin ruhunu değiştiren ve geliştiren güç olduğu düşüncesiyle bu araçların ardından evrenin ruhuna dalıp Tanrı'nın ruhu'nun parçası olduğunu idrak eder. Sonuçta bilir ki, Tanrı'nın ruhu kendi ruhudur. Ayrıca *Simyacı*'da olduğu gibi insanın inancı ve yüreğini dinlemesiyle bütün zorlukların üstesinden gelebileceği Büyük Lütuf adı altında ifade edilir.(s.370)

Hüsn ü Aşk'ta, ilk başta Kimyayı bulmak için yolculuk yapma amacı sembolik bir anlam taşımaktadır. Bunun dışında Şeyh Galib'in çileye soyundurduğu müridi Aşk, müridin içinde bulunduğu Mevlevî cemaatini; Benî Mahabbet, tekkesini; Mekteb-i Edeb, Şeyhini; Mollâ-yı Cünûn, asırlar ötesinden kendisine el uzatan gönül mimarı Mevlânâ'yı (Mesnevi); Sühan, bulunduğu ortamın ruhundaki yeşermelerini; Nüzhetgâh-ı Mânâ, gönlüne boşalan nuru; Havz-ı Feyz, Mutlak Güzel'ini; Hüsn, ona ulaşma yolunda temizleyeceği gönlünü; Hisâr-ı Kalb gibi sembollerle anlatılmıştır. Aşk'ın, Hüsn-i Mutlak'la aynı oluncaya dek karşılaşacağı müşkülleri ve ruh hâlini de Kuyu, Cadı, Dev, Ateş Denizi, Kış ve Karanlık, Hüşrubâ, Zatü's- Suver Kalesi gibi sembollerle ifade etmiştir.

Ayrıca hikâyenin ilk bölümünde zihinlerde bir kız olarak şekillenen Hüsn, son bölümde insanî vasıflarından sıyrılıp İlahî güzelliğin sembolü olarak var olur. Hüsn ile Aşk arasındaki mecâzi aşktan öte bir bağ bulunan kahramanların hocalığını Mollâ-yı Cünûn yapar. Tek başına kudretli bir padişah olan, konuşunca cihânı susturan Mollâ-yı Cünûn, üstün bir otoritenin temsilcisi olur.²¹

Eserde geçen Mekteb-i Edeb, Mana Mesîresi, Feyz Havuzu, Kalp Diyârı, İsm-i A'zam, âh kılıcı, at (Aşkar), Hüsn'ün sarayı diğer önemli sembollerdendir.

Yolculuğa Yardımcı Kahramanlar

Eşya ve hadiselerin görünen cazibesine takılıp kalmayanlar, çoğu insanın idrakten aciz kaldığı, ifade edilemeyen, bizzat yaşanan bir âlemi keşfetme gayretindedirler. Değişim sürecine başlayanların yalnızlığı, kendilerini nasıl hissettikleri önemli ve oldukça zordur. Ezoterik yolculuğa çıkan yolcunun yaşadığı kişisel dönüşümün hayatın bütün diğer alanlarının fevkinde, özellikle kişisel ilişkiler üzerinde etkisi büyüktür; bunlar ya iyiye ya da kötüye doğru değişir, ama nadiren aynı kalır.

Hacının Yolu'nda yolculuk boyunca Hristiyan'a hem ruhsal hem de fiziksel yardımcı olan Sadık, Umutlu adlı karakterler, *Hüsn ü Aşk*'taki Sühan (Mana Mesiresi'nin sofracıbaşısı) karakteri iyiliğin, yardımın temsilcisi olarak *Simyacı*'daki Yaşlı Kral ve İngiliz ile özdeş roller üstlenirler. Bu

²¹ Ahmet Doğan, “Hüsn ü Aşk'ta Sembolik Anlatım”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1, 2004, s. 89

karakterler yolcular için rehber, şeyh, yol gösterici konumlarındadırlar. Sırası ve yeri geldikçe yolculara öğüt verir, doğruyu görmeleri için ikazlarda bulunur, dikkatlerini çekerler. *Hacının Yolu*'nun birinci öyküsünün sonunda ve ikinci öyküsünün başında yazar, eserin muhtelif yerlerinde yaptığı gibi bir nazım parçası yahut ilahi şeklinde okura da rehberlik etmeyi ihmal etmez (s.222).

Hacının Yolu'nun birinci öyküsünün sekizinci bölümünde yazar özellikle mekân ve kişi olarak kahramana yardımcı unsurları olumlu anlamda artırır. Bilgi, Deneyim, Uyanık, Ciddi bu sembol yardımcıları arasındadır. Yolcu, geçilmesi gereken imtihanların çoğunu geçmiş ve yoldan dönen diğer yolcuların aksine Berrak adı verilen dağın tepesindeki dürbünü sabit tutarak, bakmak istediği yeri, menzili görmüştür. Yolculuğu tamamlayamayanlar ise sadece kapı gibi bir şey ve oranın yüceliğinin bir parçasını gördüklerini sanırlar. (s.169)

Eserde, bu amaçla Bay Hristiyan'a Parlayan Adam gibi yolcuları bir dost yakınlığı, samimiyeti ile sert bir şekilde ikaz eden ya da Bayan Hristiyan'a yaşananlardan çıkarılacak dersleri aktaran, yol gösteren Büyük Yürek gibi sembol kahramanlar da söz konusudur. (s.183-276)

Hüsn ü Aşk'ta Aşk'a kişiliğini bulmasında yardımcı olan öğelerden en önemlisi Gayret'tir. Gayret, Aşk'ın her zaman yanında olan lalasıdır. Sabrı ve mücadeleyi temsil eder. İsmet, diğer bir olumlu karakter olarak İlahî aşkın zuhur edebileceği gönül saflığının, masumiyetin sembolüdür. Bu anlamda Molla Cünûn, Sühan, İsmet ve Gayret yol gösteren, olumlu kahramanlardır.

Aslında *Hüsn ü Aşk*'ta Aşk'a rehberlik eden en önemli kişi Hüsn'dür. O, mutlak güzelliği temsil etmekte ve yaşanacak bütün çilelerden sonra ulaşılabilecek olan olduğu için güzelliğin yanı sıra hayranlığı, hayreti, sevgiyi de temsil etmektedir. Aynı zamanda o, yolculuk boyunca Aşk'ı yalnız bırakmayan, sıkıntıya düştüğü zaman ona derhal yardım gönderendir.

“Hüsn'ün sözü ülfet ü muhabbet

Aşkın işi hayret içre hayret” (392) (Hüsn'ün sözü dostluk ve sevgi, Aşkın işi ise hayretten hayrete düşmekte.)

Şeyh Galip'in, yola ve yolculuğa rehber eşliğinde çıkılması gerektiğini eserinde vurgulaması, diğer eserlerde olduğu gibi şeyh-mürit birlikteliğine işaret eder.

“Tenha-rev olan ger olsa hurşid

Hûn içre olur makaamı câvid

Yâr ile olur vusul-i mahbûb

Hem yardırlı anladınsa matlûb” (823-24) (Tek başına yola çıkan, güneş bile olsa bulunduğu yer ebediyen kan olur. Sevgiliye ulaşmak dostla mümkündür. Zaten anladınsa maksat da dosttur.)

Simyacı'da da genç çobanın rüyasını ilk yorumlayan çingene kadın, Yaşlı Kral, Billûriye tüccarı, İngiliz öğretmenleri ve rehberlikleriyle kahramana yardım ederler. Ayrıca İngiliz ile genç çoban, ilk karşılaştıklarında çobanın elinde Yaşlı Kral'dan, ki bu karşılaşmada çoban yaşlı adamı adeta bir şeyh olarak betimler, emanet Urim ve Tummim taşları onları karşı karşıya getirir. Çünkü bu taşlar birer kâhinlik aracıdır.(s.80) Siyah olanı “evet”, beyaz olanı “hayır” anlamını taşıyan bu taşları kahraman, zora düştüğü zamanlarda kullanacak; bu taşlar ona bir anlamda rehberlik edecek; ancak kendi kararını kendisi vermeye çalışacaktır.

Yolculuğa Engel Unsurlar

Ezoterik yolculuk, esasında kolay değildir. Evrensel, kozmik anlamda insanın olgunlaşması ya da cennete yükseliş, insanın karşısına çıkan engelleri aşması ile mümkün olmaktadır. Bu

engeller başta hayata, nefse dairdir. *Hacının Yolu*, *Simyacı* ve *Hüsn ü Aşk*'ta yolculuk esnasında çeşitli göstergelerle imtihana tutulan kahramanlar bu engelleri aşarak menzillerine varırlar.

Hile, tuzak, entrika, nimete erişmiş, seçilmişlerin kaderinde, onları bekleyen gerçekliklerdir. *Hüsn ü Aşk*'ta engeller, sonsuzluk yolcusu Aşk'ın önüne konan onun değişmez imtihanlarıdır. Hayret, mesnevîde iki âşık arasında önemli bir engeldir. Ancak o bir engel olmasına rağmen onun varlığı, Aşk'ın bilinci için çok da önemli bir olgudur. Hayret olmasaydı, Aşk sefere çıkamaz, düşünce âlemine dâhil olamazdı.²² Dolayısıyla Hayret, eserin başlarında bir karşı güç bir engel gibi gözüke de, eserin sonlarına doğru bir yardımcı güç olarak kahramanların yanındadır.

“Emr eyledi kim bu iki ser-bâz

Birbirine olmasın nazar-bâz

Emrine tehâlûf emr-i düşvâr

Ayrıldı ol iki mâh nâçâr” (847-46) (Emrine aykırı olmak zor iş. Çaresiz o iki ay parçası birbirinden ayrıldılar. Bu iki cür'etkârın birbirini görmelerini yasak etti.)

“

Hacının Yolu'nda ilk engel Hristiyan'a eşinden gelir. Çünkü eşlerden biri yolculuk çağrısını almıştır. Eş; öfkeli, kenara itilmiş ve diğerinin neden değiştiğini anlamadan kendini yalnız ve tehlikede bile hissetmektedir.(s.38) “Karım bu dünyayı kaybetmekten korkuyordu. Çocuklarım da kendilerini gençliğin aldatici zevklerine vermişlerdi. İşte gerek şu gerek bu bahanelerden dolayı beni terk ettiler. Ve ben de bu yolculuğa tek başıma çıkmak zorunda kaldım” (s.86).

Ayrıca Bunyan'ın, eserinde aktarılmak istenenler, sembol kişi ve mekânlarla doğrudan mesaj niteliğinde aktarılır. Yolculuk esnasında yolcu doğru yola götürüyormuş gibi görünen bazı kişilere rastlanabileceği; ama eserde bu durum onların yolu aşağıya, ölüme gider şeklinde uyarılarla ifade edilir. Eserde anlatılan örnek vak'alarla özellikle Mesih'in yolundan gidildiği takdirde, Yüce Kral olarak adlandırılan Allah'ın insanın kalbine yerleşebileceği söylenir (s.61).

Simyacı'da yolculuğa engellerden biri, liman sembolü ile somutlaştırılır. Aciz olan nefis, kendini dinlediği her anda tehlikededir. Verilen molalarda, etrafta yola engel unsurlar yolcu tarafından dikkatle tetkik edilmelidir. Çünkü yolculuğa niyet etmek ve yolculuğa çıkmak, hayatın içindeki monotonluktan sıyrılıp müphem bir âlemin içinde var olmayı da zorunlu kılar. Bir zamanlar koyunlarının adeta kralı olan kahraman, yolculukta önüne çıkan engellerden dolayı artık acizdir (s.49-51).

“Hazinemi ararken, yolumun üzerinde öylesine şeyler keşfettim ki, bir çoban için olanaksız şeylere girişmek cesaretim olmasaydı, bunlara rastlamayı kesinlikle hayal bile edemezdim” (s.135).

Simyacı'da dikkat çeken yanlardan biri de kahramanın 'hazineyi' bulma amaçlı yolculuğa, önüne çıkan engellere rağmen, gönüllü, niyetli ve istekli olmasıdır.(s.53-64) İnsanlar fitraten birbirinden farklıdır. Bu nedenle rûhî vasıflar, hayal ve heyecanlar da farklıdır. Örneğin Billûriye Tüccarı kendisini hayatta tutan en önemli unsurun Mekke'ye gitme hayali olduğunu söylese bile, bu düşü gerçekleştirmek istemez. Ona göre bu düş, bu yolculuk gerçekleşirse hayatta olması için bir sebebi kalmayacaktır. (s.66)

Hacının Yolu'nda nefisle mücadele önemli engellerdendir. Bu engel, alegorik ifadelerin içinde aktarılır. (389)

²² Ahmet İçli, “Hüsn ü Aşk Mesnevisinde Dramatik Aksiyonu Oluşturan Değerler Üzerine Bir İnceleme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 20, Sayı 2, Elazığ 2010, s. 57-78

“Devi öldürdükten sonra, Şüphe Kalesi’ni yıkmaya başladılar. Sizin de bildiğiniz gibi, dev öldükten sonra kaleyi yıkmak çok daha kolaydır.” (s.367)

Bu durum *Hüsn ü Aşk*’ta da benzer sembollerle verilir. Eserde anlatılan devle olan mücadele, kişinin nefsiyle olan mücadelesi olarak okunmalıdır.

“Tuttular ol iki derdmendi

Taktılar ayağına kemendi

Arz eylediler o dîv-i meste

Kim sayd budur şikeste beste” (1274-75) (O iki dertliyi tutup ayaklarından bağladılar, düşe-kalka gelen avlar bunlardır diye o sarhoş deve götürdüler.)

Hacının Yolu’nun henüz başlarında Kurtuluş Müjdecisi’nin onlara kestirme yol olarak tarif ettiği Umutsuzluk Bataklığı, yolcuların karşılaştığı ilk engeldir. Bu metafor, *Hüsn ü Aşk*’taki ‘kuyu’ metaforu ile aynı işlevdedir. Kuyu karanlıktır ve burada karşılaştıkları Dev onları hapse atar. Bu, bir ‘dibe vuruş’un göstergesi olsa da burada çekilen sıkıntılar, yolcuya olgunlaşması yolunda katkıda bulunan önemli unsurdur. Kuyuya düşme, gerçekte Aşk’ın içsel derinliklerine, bilinçaltının karanlık bilinmeyen bölgelerine girmesini ifade etmektedir. Aşk, içine düştüğü kuyudan Sühan’ın attığı ip sayesinde kurtulur.

“Amma ki ne çâh çâh-ı girdâb

Mânend-i ebed verâsı nâyâb” (1258) (Bu öyle bir kuyuydu ki, girdap kuyusuydu. Ebediyet gibi ötesi görünmüyordu.)

İp, içinden çıkılmaz bir problemin kucağındaki insanı çözüme, çıkış yoluna götüren bir kurtuluş aracının imgesidir.²³

Yolculuk emek ve çile gerektirmektedir. *Hacının Yolu*’nda eğri ve geniş yollar yolcuyu hedefinden uzaklaştırırken düz ve dar yollar tercih edilmelidir. Hatta bu durum eserde dar kapı olarak da anlam kazanmaktadır. (s.45-52-58-216) Dünya Bilgini, yolcuyu bu hedefinden saptracak şekilde Ahlak köyüne, Yasa Bağlımsı’nın evine doğru yönlendirir. Yol, kestirme olmasına rağmen onun yükünü ağırlştırır. Bu durum, eserin ikinci öyküsünde Bayan Hristiyan’ın yolculuğunda Çevirmen adlı kahraman tarafından Anlamli Odalar içinde anlatılır.(s.258)

“Gittiğin bu yolda sıkıntılar, acılar, tehlikeler, açlık, çıplaklık, kılıç, aslanlar, ejderhalar, karanlık, ölüm ve daha birçok zorluk seni bekliyor. (...) Hristiyanlar dünyasal insanlara kulak verince, yollarından sapar ve karşılığını pahalı öderler. Çünkü Dünya Bilgini Kutsal’a ancak, kölelik ve sefalet yolunu gösterir.”(s.47-49)

Beelzebul adlı yaratık iblis ya da şeytanların efendisi olarak bilinir. Kaleden beraberindekilerle yolculuğa çıkmış olanları engellemekle görevlidir. Bulunduğu yerden kapıya gelenlere ok atar, onlarla savaşıır.(s.56)

Eserdeki en önemli engellerden biri de Apollyon adında iğrenç bakışlı, vücudu pullarla kaplı, ejderha kanatlı, ayakları ayı ayağı, karnından ateş ve duman çıkan, aslan ağızlı bir canavardır. Yolcuları nefisleriyle, gururlarıyla, cesaretleriyle, ümitleriyle vb. duygularıyla imtihan eder.(s.94-327) Apollyon dünyevi güçlere olan maruziyeti sembolize etmektedir. O, Hristiyan’ın ifade ettiği ruhsal özgürlüğün, olgunlaşma yolunun engellerini alegorik olarak temsil eder. Bu bakımdan Hristiyan’ın amacına giden yolda en büyük engel karakterlerdendir.²⁴

²³ Ahmet Doğan, “Hüsn ü Aşk’ta Kuyu Sembölü”, Millî Folklor, Yıl 17, Sayı 68, 2005, s. 186

²⁴ Greene, s. 162

“Yeruşalim Yolcuları iki Őeye büyük gereksinim duyarlar: cesaret ve lekesiz hayat! Cesaretleri olmazsa, yollarında asla sabit duramazlar. Ve eđer temiz bir yaşam sürmüyorsa, Yeruşalim yolculuğunun adına leke dűřürler.”(s.358)

Bu duruma ilaveten özellikle para, yolculuktan ayartıcı bir unsur olarak, Dimas ve Kötü niyet adlı kahramanların bir madene inmeye gittikleri sırada ölmeleri ile anlatılır.(s.152)

“Dűřüncemizde gelişen dünyasal isteklere karşıyız. O halde, onlara karşı dizginleri elden bırakmamalıyız. Ama günah işleyip de, sonra bir günah için bir mazeret uydurmak çok daha kötüdür.”(s.335)

Canavar engeli de *Hacının Yolu* 'nda ve *Hüsn ü Aşk* 'ta kullanılan engellerdendir.

“Canavar Őehrin halkına, sadece günün belirli zamanlarında saldırıyordu. İşte bu zamanlarda bu cesur adamlar canavarın yolunu gözlüyor ve sürekli olarak ona saldırıyorlardı.(s.360)

Uyku da yolculuk sırasında Hristiyan'ı kötülük ve günaha sevk eden yolculuğuna engel diğer faktörlerdendir.(s.79)

Simyacı 'da kadın, gerek tüccarın kızı, gerekse Fatima ile manevi yolculuğa katkıda bulunan unsurlardandır. *Hüsn ü Aşk* 'ta Aşk'ı Kalp diyarına ulaştıran Hüsn'ün aşkı olsa da Hüşrubâ adlı kahraman bir karşı güç olarak Őehveti sembolize ederek, kahramanı ezoterik yolculuğundan alıkoyan önemli bir unsurdur. Aşk'ın Hüsn'e benzettiği Hüşrubâ Aşk'ı Zâtü's-suver kalesine hapsedecektir. Bu engel Aşk'ın nefsiyle mücadelesinde önemli bir duraktır.

“Ol mah ki ol gürüha Őehdi

Ol cünd-i periye padişehdi

Bir hür-nigah-i rüh manzar

Aynıyle cenâb-ı Hüsn'e benzer” (1629-30) (O ay gibi güzel, o kadar perinin hükümdarıydı, ruh görünüşlü, melek bakışlı, tıpkı Hüsn'e benzer bir güzel.)

Aynı Őekilde *Hacının Yolu* 'nda kadın fiziksel özellikleri, vaatleri, kandırma gücü ile yolculuğa engeldir. Bu dűřünceler eserde defalarca dile getirilir. (389-390)

(...) Şehvet, Göz Tutkusu, Gurur isminde üç kızı olduğunu söyledi. Hatta eğer istersem, kızlarının üçüyle birden aynı anda evlenebileceğimi söyledi.(...)”(s.106-7), “Her ne kadar ölüm ve lanet kadın sayesinde dünyaya girdiyse de yaşam ve sağlık da aynı Şekilde onun aracılığıyla dünyaya gelmiştir” (s.339).

Hacının Yolu 'nda kahramanın en önemli dönemeçlerinden biri Alçalma Deresi adı verilen bir yerde Hoşnutsuzluk, Gurur, Kibir, Kendini Beğenmiş, Dünya Őöhreti adlı sembol kahramanlarla verdiği mücadele sonunda kazançlı çıkması önemlidir.

“(...) Ama iman yolculuğuna çıktığım zaman onlar beni kabul etmediler. Ben de onları reddettim. Bu yüzden artık onlar hiçbir zaman benim soyumdan olmamiş gibidirler.” (s.109)

Simyacı 'da yolculuğun duraklama evresi kahramanın parasını çaldırđı kısımdır. Buna rağmen kahraman, huzurludur. Bir pazar yerinin ortasında uykusundan uyandırılan kahraman, orada olup bitenleri gözlerken sözcüklerin ötesinde bir dil var insanlarda ve bunu çözmek gerekir der ve dünyayı anlama, kavrama çabasını da gözlemleriyle, hisleriyle ortaya serer. (s.55) Etrafindakileri gözleme ve anlama çabasındaki kahraman için yaşlı adamın “Her Şey bir tek ve aynı Şeydir.” (s.55) ifadesi bir kez daha anlam kazanır.

Pazar yeri metaforu aynı şekilde insanları anlama ve çözümleme noktasında *Hacının Yolu*'nda da kullanılan bir semboldür. Hristiyan çölden çıktıktan sonra Boşluk Şehrine, yolculuğunun en zor evrelerinden birine gelir. Göksel Şehir'e giden yol tam bu kasabanın ortasından geçmektedir. Buradaki Boşluk Sergisi yaklaşık beş bin yıl öncesine dayanmaktadır. Burada yıl boyunca açık olan bir pazar kurulsa da bu pazar yeri boş ve değersizdir.

Serginin müdürü Beelzebul başta olmak üzere Şeytan, Apollyon, Lejyon ve arkadaşları da bu menzilde Göksel Şehir yolcularına tuzak kurma maksatlı sergi açarlar. Müdürün yakın dostları Eski Adam, Boş Gurur, Şehvet Düşkünü, Açgözlü Beylerdir. Bu sergide dünyevi her türlü arzuların, aldatmaca ve hilenin, maddi çıkarların ve malın vb. karşılığı vardır. Yolcular insanı dünyaya bağlayacak, albenisi kuvvetli bu mallardan hiçbirini almayıp alaya maruz kalırlar. Israrlar karşısında, "Biz gerçeği satın alırız" cevabını verirler. Bu cevap ahalinin tepkisini artırır ve kargaşanın içinde kalırlar. Sergiyi mahveden adamlar olarak Sadık ile Hristiyan çamura batırılıp, kafese hapsedilmek suretiyle ağır işkencelere tâbi tutulurlar. Yargıcın adının İyilik Düşmanı; tanklarının; Kıskançlık, Batıl İnanç, İftiracı; jürisinin Kör Adam, İnat, Gurur, Düşmanlık, Yalancı, Zalim, Işık Düşmanı ve Barış Düşmanı olduğu bir mahkemede uzun bir sorgulama süreci yaşarlar (s.130-140).

Yolculuğa çıkanların, kendi aktarılmış bilgilerini 'yola yakışmayan öğelerden' ve yanlış uygulamalardan, sahte rehberlerden, yol göstericilerden korumaya çok fazla özen göstermeleri gerekmektedir.

Hacının Yolu'nda cennete ulaşmadan kahramanların son engeli, içinden geçilmesi gereken bir ırmaştır.

"Umutlu: Cesur ol! İsa Mesih sana şifa veriyor. Hristiyan: O'nu yine görüyorum, bana suların içinden geçerken seninle olacağım, ırmakların içinden geçerken su boyunu aşmayacak diyor" (s.214).

Çile karşısında sabreden Hristiyan yolcu hedefine ulaşır. Parlak adamlar yolculara gidecekleri yerin görkemini, güzelliğinin anlatılamaz derecede olduğunu söyler. Siyon Dağı, Göksel Yeruşalim ve sayısız melekler ile adı göklerde yazılmış olan ilk doğanlar topluluğunun olduğu cennette Yaşam ağacı onları beklemektedir.

Hacının Yolu'nda belli başlı engeller eserin sonlarına doğru şu şekilde sıralanır:

"Umutsuzluk Bağı, Beelzebul'un kalesinde içeri girmek için dar kapıyı çalanları vurmak üzere dikilmiş okçular, ormanlar, dağlar, Zorluk Tepesi, aslanlar, üç dev, Kanlı Katil, Parçalayıcı ve İyiyi Öldür bunlar arasındadır. Ayrıca Alçalma deresindeki kötü ruh, ışığın karanlığa dönüştüğü cinler, tuzaklar, çukurlar, kapanlar, Kötülükle dolu olan Ölüm Gölgesi, Umutsuzluk Devi, Şüphe Kalesi, üzerinde köprü olmayan köprüden geçme" (s.380).

Eserde büyüleyici mekânların yanı sıra Övücü gibi sahte elçilere, rehberlere, yol göstericilere yazar özellikle dikkat çeker (s.185).

Hüsn ü Aşk'ta yolculuğu sırasında Aşk, yolu üzerindeki Harâbe-i Gam'a gelir. Her yanı ümitsizlik çukuruyla dolu bu yerde uzun bir kış gecesi hüküm sürmektedir. Karanlıkta yollarını kaybederler.

"Bir deşt-i siyehde oldu güm-râh

Yeldâ-yı şitâ belâ-yı nâgâh

Bir deşt bu kim neüzübillâh

Turkish Studies

Cinler cirit oynar anda her gâh” (1325-26) (Bir siyah çölde yollarını kaybettiler; uzun bir kış gecesi, âni bir belâ olarak indi. Allah korusun, bu, cinlerin cirit oynadığı bir çöldü.)

Cadının eline düşen Aşk ve Gayret çarımha gerilir. Hüsn’ün gönderdiği kılıç ve atla kurtulur. Hüsn ü Aşk’ta da cadı; büyücü, çirkin ve yaşlı bir kadındır. Eserin “Sıfat-ı Sihri-i Câdû” başlıklı bölümünde özellikleri sıralanan bu varlık, rüzgâr gibi bulutlara biner, ağzından iğrenç sular akıtır; bir yandan yuttuğu çocukların kanı ile çocuk doğurur, diğer yandan da doğurduğu çocukları yer. Cadı tasavvufta ‘nefs’in karşılığıdır. Aslında insanın iç âlemini, manevi yönünü temsil eden nefis ve ruh aynı şeydir; ancak insan iyi işlere yönelince ruh; kötü işlere yönelince nefis adını alır.²⁵

Sihri eyleyip Aşk’ı davet

Arzyledi ana zîb ü zînet” (1401) (Cadı büyü yaparak Aşk’ı yanına çağırdı ve ona süslerini gösterdi.)

“Ol demde Sühan huzûra geldi

Kün emri gibi zuhûra geldi

Ol ân açıldı şâm-ı zulmet

Zevka bedel oldu havf u dehşet (1439-40) (O anda Sühan karşısına geldi ‘Ol’ emri gibi ortaya çıktı. O arada akşamın karanlığı sıyrıldı, korku ve dehşet yerini sevince bıraktı.)

Hüsn’ün karşılaştığı bir diğer engel devlerin mumdan gemilere bindiği Ateş Denizi’dir. (1548-51)

Bahsedildiği gibi, Aşk’ın, gerçeğe varan yolculuğunda karşılaştığı engeller de (Gam Harâbeleri, Gam Çölü, Ateş Denizi, Zâtü’s-süver Kalesi, devler, gulyabâniler, cadı, Hüşrubâ) Aşk için bir anlamda ‘imtihan’ dır. Aslında ona nefisini kontrol altında tutmayı ve görünenlerin (zâhir) içyüzünü anlamayı öğretmiştir. Hüsn ü Aşk’ta kahramanın olgunlaşma sürecini etkileyen faktörlerin başında kader ve mesnevinin diğer kahramanları gelmektedir. Ayrıca eserde Hayret, Hüşrubâ, cadılar, gulyabâniler ve cinlerse olumsuz işlev üstlenmişlerdir. Kuyular, Gam Harâbeleri, Ateş Denizi, Gam Çölü, Mâtem Sarayı, Çin ve Zâtü’s-süver Kalesi” de diğer olumsuz faktörleri oluşturmaktadır.

Yolculuk Sonunda Varılan Hedefler ve Anlamları

İnsanın yolculuğa çıkarken ilk çağrının yankılarını algılayabilmesi, ilâhî rahmet olarak telakki edilir. Transpersonel psikoloji (Ben ötesi Psikolojisi) “başkalarının başına aynı olay neden gelmedi?” sorusundan ziyade sonuçlarla ilgilenmeyi tercih eder. Kadim gelenekler ve ben ötesi psikoloji, eğer acı sınırlarının ötesine geçilmek isteniyorsa, insanın sürekli ve yoğun bir şekilde çaba ve kendisiyle mücadele gerekliliği söz konusudur.²⁶

Dönüşüm farkındalığı insana başka birisi tarafından kazandırılmaz, bu basit bir ‘aydınlanma hareketi’ değildir, kişi tarafından elde edilir. Ele alınan üç eserde de yolculuklar sonunda amaç gerçekleşir. *Simyacı*’da delikanlı hazinenin Kişisel Menkıbesini yaşadından sonra hazinenin kendi içinde olduğunu keşfetmesinin yanı sıra somut anlamda da hazinesine ulaşır. *Hüsn ü Aşk*’ta Aşk, Kalp Diyarı’na ulaşır ve Hüsn’ün vuslatına erer. *Hacının Yolu*’nun iki ayrı rüya ve yolculuk sürecinin sonunda hem Bay Hristiyan hem de Bayan Hristiyan Göksel Şehir’e, sonsuz yaşama ulaşırlar.

²⁵ Nesibe Yazgan, Mürid “Nefs”in Büyüsüne Tutulunca: Hüsn ü Aşk’ta Cadı Motifi, <http://www.tmkvatolye.org/>, Erişim Tarihi: 16.12.2012

²⁶ Özelsel, s. 207

Hacının Yolu'nun iki bölümünde de kahramanların amacı Siyon şehrine, Göksel Şehir'e gitmektir. Yazar, eserin her iki bölümünde de kahramanlarının aracılığıyla yolculuğa dolayısıyla Hristiyanlığa ait öğretileri kahramanları aracılığıyla olay örgüsü içinde tekrar tekrar aktarır. Okura vermek istediği mesajları adeta misyonerce bir yaklaşım içinde sergilemekten geri durmaz. Dinî öğretiler son derece inandırıcı, adeta bir kutsal kitap samimiyetinde okuyanları uyaran, yönlendiren bir üslupla yapılır. Bu da Batı kültürünün edebi bir eserde içsel bir yolculuğa çıksa bile her zaman siyasi bir arka plan ile misyonerlik düşüncesine öncelik tanıdığını gösterir. Bu durum, eserde özellikle Mesih'e maksatlı bir şekilde sıklıkla yapılan vurgular, övgüler ve kahramanlar arasında gerçekleştirilen soru-cevap örnekleriyle daha bir netlik kazanır.

Yolculuktaki öğretiler hedefe ulaşmada önemlidir. Bu mesajlar *Hüsn ü Aşk* ve *Simyacı*'da okura doğrudan verilmez. Okur olay örgüsünde sezme, hissetme yoluyla semboller aracılığıyla çıkarımlarda bulunur. Oysa *Hacının Yolu*'nda bu durum, ifade edildiği gibi, bir misyonerlik yaklaşımıyla verilir. Hikmet, İtaat ve Sevgi, Umutlu ve Hristiyan adlı kahramanların sorduğu sorular ve verilen cevaplar bu amaç için kullanılan örneklerdendir. Ayrıca yazar eserin ikinci hikâyesinde Hristiyan topluluğunun büyümesine dair amacını ve temennisini de tekrar tekrar dile getirir.²⁷

“Silahlarımızı kuşanmak ve yanımıza mutlaka bir kalkan almak. Eğer bu iki şey eksikse Lavyatan'la çarpışmak kesin bir başarısızlık demektir. (...) Bu yüzden hikmetli Pavlus bunların hepsine ek olarak, Şeytan'ın bütün ateşli oklarını söndürebileceğiniz iman kalkanını alın.”(s.180); “Mesih İsa, günahkârları kurtarmak için dünyaya geldi. Oysa her iman edenin aklanması için Mesih, Kutsal Yasa'nın sonudur. İsa, iman edenlerin suçları için ölüme teslim edildi, aklanmamız için dirildi. Bizi sevdi ve kanıyla bizi günahlarımızdan özgür kıldı. O, Tanrı'yla bizim aramızdaki tek aracıdır.”(s.193)

Simyacı'da gerçek arınmanın aslında simyacıların kendilerini arındırmak yoluyla olacağı öğretisi İngiliz yolcu tarafından defalarca dile getirilir. İngiliz yolcunun fikirleri genç çobanda simyanın gündelik yaşamdan öğrenilmesi gerektiğine dair bilinç ve etrafındakileri görmeye, yorumlamaya dair bir olgunlaşma sürecine katkıda bulunmaktadır.(s.91)

Katıldıkları kervanla yapılan uzun çöl yolculuğu esnasında delikanlının çöle, develere, rüzgâra, güneşe vb. dair yaptığı gözlemler, iç dünyasındaki sesi, ‘Evrenin birden çok dili’ olduğuna dair düşünceler geliştirmesini sağlar. Yolcu artık gözlemleri neticesinde ‘tecelli’ kavramının göstergesi olan düşüncelerini de ifadeye başlar. Ona göre insanlar resimlerin ve sözcüklerin büyümesine kapılıp sonunda ‘Evrenin Dili’ni unuturlar. Dünyevi arzu ve hevesler evrendekileri görmeye, okumaya engel olur çoğu zaman. İşte bütün mistik yolculuklar işaretleri okuma, anlama ve yorumlama üzerinedir:

“(…) Bunların gerçek gizler olmasından değildi hiç kuşkusuz. Tanrı kendi gizlerini bütün yaratıklara özgürce açıyordu.”(s.97)

Aslında genç çoban Santiago, hazinesini bulmak adına çıktığı yolda artık acele etmemesi, sabırsızlık göstermemesi gerektiğini, aksi halde Tanrı'nın yoluna dizdiği işaretleri göremeyeceğini söyleyerek içsel yolculuğunda oldukça önemli bir yol katettiğini de ifade eder. Yırtıcı kuşları, çölü izlerken kendisine gönderilen mesajları okumaya çalışır. O artık yüreğinin sesi ve işaretlerle iç içe yaşamaktadır.

Nihayetinde konakladıkları vahada derin düşüncelere daldığı bir anda ‘yakaza’ olarak tarif edilebilecek görüntülerle bir tecrübe yaşar. Bu, yolcunun içsel yolculuğunda önemli bir aşamadır. Yakaza ehli, yolculuk esnasında duyusu, hissedışı, akıl ve zekâsıyla, her davranışıyla duyduğu her

²⁷ s. 81-83-84-194-112-147-149-194-200-204-208-222-273-274-292-300-339-344-400 vb.

şeyden kendine göre bir anlam çıkarır. Gördüğü her nesneyi, her hâdiseyi farklı anlam ve işaret olarak görür, yorumlar. Bu da: “De ki: İşte benim yolum budur! Ben basiret ve idraklerine seslenerek insanları Allah’a çağırıyorum.” (Yusuf, 12/108) ilahi sözünün yansımasıdır.

“Uykusunun geldiğini hissetti, ama yüreği ondan uyumamasını istedi; oysa tam tersine kendini bırakmaması gerekiyordu. (...) Birden, atmacalardan biri, ötekine saldırmak için pike yaptı. O anda delikanlının gözünün önünde âni ve kısa bir görüntü belirdi.”(s.108)

Bunun gibi *Hacının Yolu*’nda da kahramanın uzun yol sonunda görmesi, geçirmesi gereken evreler, kısacası bir olgunlaşma süreci vardır. Bu, karşılaştığı engellere gösterdiği sabır ile şekillenir. Bu eserde de ‘bedensel gözler’le belirtilerin algılanamayacağı, anlayış gözleriyle, sezgi yoluyla bazı işaretlerin okunabileceği vurgusu yapılır (s.193).

“(…) Henüz bu küfürlerin nereden geldiğini ayırt edebilecek anlayış kendisine verilmemişti. Kulaklarını tıkamayı da henüz bilmiyordu.”(s.100)

Eserde, yolcunun yol boyunca samimiyeti imanının sağlamlığı ile ölçülür. İnancın sadece sözde ve dilde değil, eylemde de kendini göstermesi gerektiği defalarca ifade edilir (s.123). “(...) Öteki dünyadan farklı olan, bu dünyaya ait hiçbir şeyin içinize girmesine izin vermeyin. En önemlisi yüreğinize ve orada beslediğiniz isteklere dikkat edin. Çünkü yürek her şeyden daha aldattıcıdır, iyileşemez...” (s.128)

Yolcuların büyük engelleri aşır, olgunlaşma evresine girdikten sonra yazar, Hristiyan’ı daha bilgili olarak adlandırmaya başlar.(s.152) Buna rağmen yolcu hedefe varmadan tekâmül sürecini tamamlayamamaktadır. Eserde bu durum Hristiyan ve Umutsuzluk’un Kestirme Yol Çimenliği’ni tercih ederek Boş Güven adı verilen bir adamın arkasından Göksel Kapı’ya yönelip istedikleri geçide varamamalarıyla anlatılır. Üstelik burada bir Dev, onları esir alır. Dev, Güvensizlik adlı eşinin yönlendirmesi ile yolculara işkenceler yapar. Yolcular devin sara nöbetini fırsat bilip ancak buradaki sayısız işkenceden kurtulurlar.(s.160) Burada yazar özellikle yolculuk esnasında hedefe ulaşma yolunda şüpheye düşülmemesi gerektiğini Şüphe Kalesi sembolüne karşı ‘anahtar’ simgesi ile anlatır. (s.162)

Hacının Yolu’nun sonuna doğru varılan Beula adlı yer kumruların sesleri, çiçeklerin güzelliği ile sonsuzluğu çağrıştırmaktadır. Burası, Göklerin Krallığı’nın sınırları içinde, Parlayan adamların dolaştığı bir yerdir. Burada güneş gece gündüz parlamaktadır. Artık Ölüm Gölgesi Deresi, Umutsuzluk Devinden çok uzaktadır. Bayan Hristiyan’ın yanında Topal, Zayıf, Üzgün, Dürüst, Kahraman, Sabit adlı kahramanlar da yolculuklarını başarı ile tamamlayıp cennetle ödüllendirilenler arasındadırlar.

Aşk, *Hüsn ü Aşk*’ta Kalp Diyarı’na varır, oradaki güzellikleri seyreder. Hüsn’ün sarayına gelir ve zorlu yolculuk biter. Aşk’ın, ezoterik yolculuğu eşya ve hadiselerdeki gizli anlamı çözmesi ile başarılı biçimde neticelenir. Hüsn’ün Aşk, Aşk’ın da Hüsn olduğunun sırrını çözer. Sühan Aşk’ı Hayret’e götürür. Hayret de onu vuslat makamına götürür. Gizli perdeler açılır, Aşk Hüsn’e kavuşur.

“Kim Aşk Hüsn’dür ayn-ı Hüsn Aşk

Sen râh-ı galatda eyledin meşk (1999) (Gerçekte Aşk Hüsn’dür, Hüsn de Aşk’tır. Sen yanlış yolda yürüdün.)

Birlikde bu kıl ü kâl yokdur

Ol farzda hiç muhâl yokdur” (2000) (Hâlbuki birlikte bu dedikodular yoktur, Olması lazım gelen o şeyde, imkânsızlık yoktur.)

SONUÇ

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/1 Winter 2013

Yolculuk; insan varlığa doğduğundan bugüne daha öncekinin yürüdüğü ve 'kendinde' tamamladığı, sonra geleninse ilk kez tecrübe ediyor zannıyla yine kendini bulmak adına devam ettirdiği "seyr ü sülûk" ün (manevi eğitim yolculuğu) adıdır.

Doğunun yolculuklarında yolculuğun temel sebebi arayıştır. Aramak aktif, beklemek pasiftir. Böylece arayış, yolculuğun bir parçası hâline gelir. Çünkü klasik kültürün yolculuğu aktif bir arayıştır. Batıninki ise daha çok buluş, yüzleşme veya kaçmadır. Bilinene özlem, bilinmeyene hayal ve sezgi yöneltir. Bu anlamda kaçış, Batılı bir metafordur. Doğu, felsefesini kaçmak üzerine kurmaz, daha çok mücadele ya da tevekkül içeren bir kabullenişle varlığını, arayışını sürdürür, düşüncesi²⁸ özellikle Batı kültüründeki yolculuklara dair bir genelleme yapsa da her din, her inanç sistemindeki mistik yol ve yolculuk anlayışlarının birbirine benzer noktaları fazladır.

Çalışmada ele alınan üç eserde yolculuk metaforunun alt metninden, hayatın anlamını çözmek adına insanın kendisini olgunlaştırmasının, geliştirmesinin lüzumlu olduğu vurgusu yapılmıştır. Bu amaçla insanın yaşamı boyunca önüne çıkan bütün işaretleri görüp yorumlayarak, ilâhî mesajları okumasının gerekliliği vurgulanmıştır. Dolayısıyla "yolcu", onu belli bir menzile ulaştıracak olan yola isteyerek çıkar. Yolun uzunluğu, karşılaştığı engeller, beklenmedik sonuçlar aslında onu değiştirip/dönüştürme için var olurlar. Eserlerde bu amacı gerçekleştirmek için kullanılan 'isimler' madde olarak önemli değildir. İsimleri temsil ettiği kavramlar, değerler, ait oldukları toplumlarda oynadıkları roller vb. "asıl" olanı bulmak için değer taşırlar.

Nihayet üç eserde; Allah'ın varlığına, birliğine dair verilen mesajlar, onun bizi, bizim bildiğimizden daha iyi bildiğine dair öğretiler, her şeyde Allah'ın gizlerinin olduğuna ait yorumlar, Allah'ın âlemi sevgi ve aşk üzerine yarattığına dair görüşler, kader kavramı hakkındaki ortak bakış açısı vb. farklı inançlara mensup toplumlardaki mistik yolculuğa çıkmadaki ortak yanlara ilave edilebilecek unsurlardan bazılarıdır.

KAYNAKÇA

ALGAN, Refik, "Ezoterizme Genel Bir Giriş", Cogito, Sayı 46, 2006.

BAYRAKTAR, Osman, "Yol, Yolculuk ve Yol Gösterici", Mart 2009.
www.isteinsan.com.tr/.../osman_bayraktar

CHRISTINA, Maria Yuliani, Santiago's Process of Becoming an Optimistic Person in Paulo Coelho's The Alchemist, Universitas Kristen Petra, Skripsi/Undergraduate Thesis (Program Studi Sastra Ingggris S-1), 2009.

DOĞAN, Ahmet, "Hüsn ü Aşk'ta Sembolik Anlatım", Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9/1, 2004.

DOĞAN, Ahmet, "Hüsn ü Aşk'ta Kuyu Sembolü", Millî Folklor, Yıl 17, Sayı 68, 2005.

DOĞAN, Ahmet, Dönüşüm Sürecindeki İnsanın Sembolik Seyahati ve Hüsn ü Aşk Örneği, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı (Doktora Tezi) Elazığ 2008.

GREENE, Herbert Eveleth, "The Allegory as Employed by Spenser, Bunyan, and Swift", *PMLA*, Volume.4, No.2, 1889.

²⁸ Şerife Yalçınkaya, "Yol Metaforu ve Klasik Türk Edebiyatında Arayış Yolculukları", Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Sayı 13, Ocak 2007

- İÇLİ, Ahmet, “Hüsn ü Aşk Mesnevisinde Dramatik Aksiyonu Oluşturan Değerler Üzerine Bir İnceleme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.20, Sayı 2, Elazığ 2010.
- Kutsal Kitap, Eski Ahit, Yaratılış 1: 26-27, İstanbul, 2003.
- LATHMAN, George W., “The Pilgrim's Progress: A Review”. Wholesome Words.org 2005.
- LİMLEY, Charles, Quicklet on Paulo Coelho's The Alchemist Kindle Edition, 2011.
- OMAY, Gülüm, “Ezoterik”, www.derki.com, Erişim Tarihi: 12.12.2012
- ÖZELSEL, Michaela Mihriban, Halvette 40 Gün, Kaknüs günlük, İstanbul, Ekim 2002.
- ŞAH, İdris, “Fakirler ve Öğretileri”, Cogito, Sayı 46, 2006.
- YALÇINKAYA, Şerife, “Yol Metaforu ve Klasik Türk Edebiyatında Arayış Yolculukları”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 13, Ocak 2007.
- YAZGAN, Nesibe Mürid “Nefs” in Büyüsüne Tutulunca: Hüsn ü Aşk'ta Cadı Motifi”, <http://www.tmkvatolye.org/>, Erişim Tarihi: 16.12.2012
- saklisite.wordpress.com, zaman-yolcusu-kral-melkisedek, 2009.03.08, Erişim tarihi: 08.12.2012